

IPA Komponenta IV – Razvoj ljudskih resursa 2007-2009
Program Europske Unije za Hrvatsku
Europeaid/127475/D/SER/HR

Regionalna mreža lokalnih obrazovnih ustanova

Metode analize obrazovnih potreba za
gospodarski razvoj:
Virovitičko-podravska županija

Rujan 2011.

Ovaj projekt je financiran
od strane Europske Unije

Projekt provodi:

u partnerstvu s:

Sadržaj

1. SOCIO-EKONOMSKI POLOŽAJ VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE	3
2. NAJVAŽNIJE DJELATNOSTI U ŽUPANIJI I DINAMIKA NJIHOVOG RASTA OD 2003-2008. GODINE.....	4
3. NAJVAŽNIJE GRANE DJELATNOSTI U ŽUPANIJI PREMA PRIHODIMA	5
4. NAJVAŽNIJE GRANE DJELATNOSTI PREMA ZAPOSLENOSTI	6
5. KAKO SE KLJUČNE DJELATNOSTI ŽUPANIJE USPOREĐUJU S ISTIMA U REGIONALNOM OKRUŽENJU?	7
6. ANALIZA ZNANJA I VJEŠTINA U KLJUČNIM DJELATNOSTIMA U ŽUPANIJI.....	8
7. PRIRODNI ODLJEV - ZAMJENA POSTOJEĆIH ZAPOSLENIH	10
8. KAKO SE MIJENJA POTRAŽNJA ZA RADNOM SNAGOM KADA UZMEMO U OBZIR RAZVOJNE POTREBE?	12
9. KAKO SADRŽAJ PROGRAMA ODGOVARA RAZVOJNIM POTREBAMA? – PRIMJER PROGRAMA U OBRAZOVNOM SEKTORU POLJOPRIVREDE (2009.-2010.)	15
10. ZAKLJUČAK	17
DODATAK: METODOLOGIJA I PODACI.....	18

1. SOCIO-EKONOMSKI POLOŽAJ VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE

Virovitičko-podravška županija pripada Panonskoj regiji. Peta je po redu u toj regiji po razvijenosti i 18. po razvijenosti od 21 županije u Republici Hrvatskoj. Kao takva ona daleko zaostaje za najrazvijenijim županijama u Hrvatskoj kao što su Istarska županija, Primorsko-goranska ili Grad Zagreb.

Prema tome, razvoj je posebno važan izazov i treba se temeljiti na analizama koje vjerno pokazuju sadašnje stanje, povijesne trendove koji određuju kratkoročne mogućnosti, ali i dugoročne mogućnosti razvoja koje su latentne u gospodarstvu, ljudskim i prirodnim potencijalima koji su na raspolaganju.

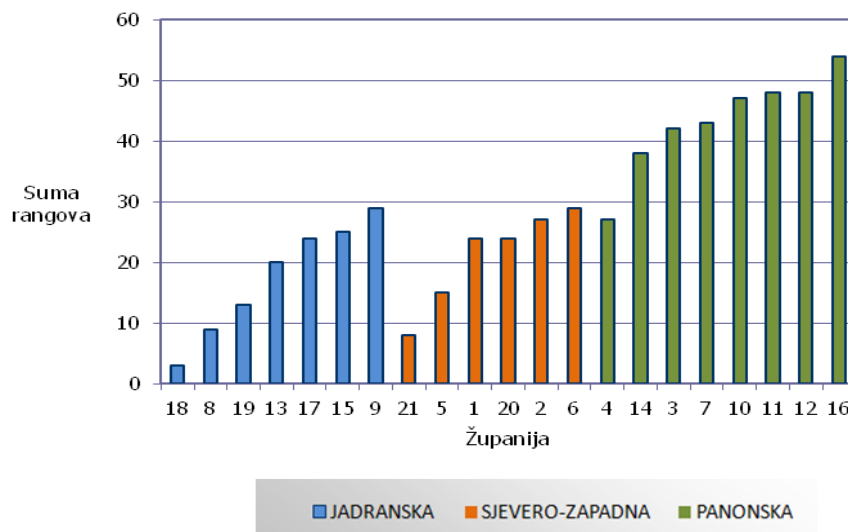
Budući razvoj ovisiti će velikim dijelom i o znanjima i vještinama postojećeg radnosposobnog stanovništva, ali i o obrazovnim programima koje će naše obrazovne institucije ponuditi mladim naraštajima i odrasloj populaciji. Ako ta znanja i vještine ne budu pratile potrebe tržišta rada, stvoriti će se jaz između ponude i potražnje koji će utjecati s jedne strane na mogućnost gospodarstva da stvara novu vrijednost, a s druge strane će radnoj snazi otežati zapošljavanje.

O metodologiji usporedbe županija u Hrvatskoj

Slika prikazuje poredak svih županija u Hrvatskoj prema kompozitnom indikatoru razvijenosti koji se sastoji od ekonomskih indikatora, indikatora tržišta rada i indikatora nezaposlenosti mladih.

Svaki je od indikatora rangiran od najvišeg do najnižeg a potom su rangovi zbrojeni. Što je županija bolje rangirana u odnosu na druge, to je zbroj rangova indikatora MANJI. Što su stupići niži, to je županija razvijenija.

Rang županija prema socio-ekonomskim indikatorima i indikatorima tržišta rada

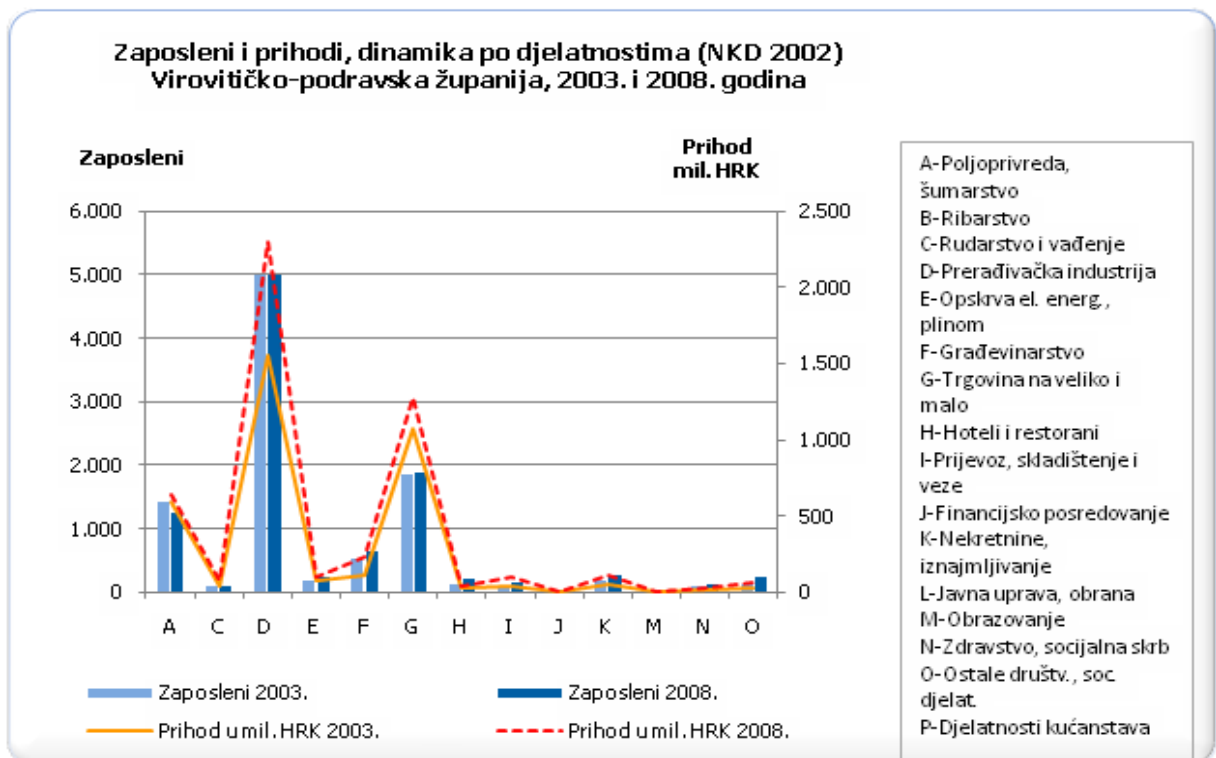

Legenda županija:

- 1 Zagrebačka
- 2 Krapinsko-zagorska
- 3 Sisačko-moslavačka
- 4 Karlovačka
- 5 Varaždinska
- 6 Koprivničko-križevačka
- 7 Bjelovarsko-bilogorska
- 8 Primorsko-goranska
- 9 Ličko-senjska
- 10 Virovitičko-podravška
- 11 Požeško-slavonska
- 12 Brodsko-posavska
- 13 Zadararska
- 14 Osječko-baranjska
- 15 Šibensko-kninska
- 16 Vukovarsko-srijemska
- 17 Splitsko-dalmatinska
- 18 Istarska
- 19 Dubrovačko-neretvanska
- 20 Međimurska
- 21 Grad Zagreb

2. NAJVAŽNIJE DJELATNOSTI U ŽUPANIJI I DINAMIKA NJIHOVOG RASTA OD 2003-2008. GODINE

U Virovitičko-podravskoj županiji prerađivačka industrija najviše doprinosi kako ukupnim prihodima tako i zaposlenosti. U toj je industriji prihod značajno porastao sa nešto iznad 1,5 na oko 2,3 milijarde kuna, a zaposlenost je ostala gotovo nepromijenjena na oko 5 tisuća u razdoblju od 2003. do 2008. godine. Osim prerađivačke industrije najveći doprinos prihodima dolazi iz trgovine na veliko i malo gdje su prihodi oko 1,3 milijarde dok je zaposlenost ostala nepromijenjena sa nešto manje od 2 tisuće zaposlenih. Treća djelatnost prema prihodima je poljoprivreda u kojoj nije došlo do porasta prihoda, ali je smanjena zaposlenost. Građevinarstvo generira oko 250 milijuna kuna prihoda (F) te je pokazalo mali rast prihoda i zaposlenosti u promatranom razdoblju. Sve su druge djelatnosti minorne i prema prihodima i po zaposlenosti no tek treba vidjeti u kojoj mjeri mogu pridonijeti razvoju u budućnosti.

Kako se prerađivačka industrija sastoji od mnogo različitih grana djelatnosti, potrebno je analizirati grane unutar nje kako bi vidjeli koje su od njih najviše doprinijele ukupnom razvoju te industrije.

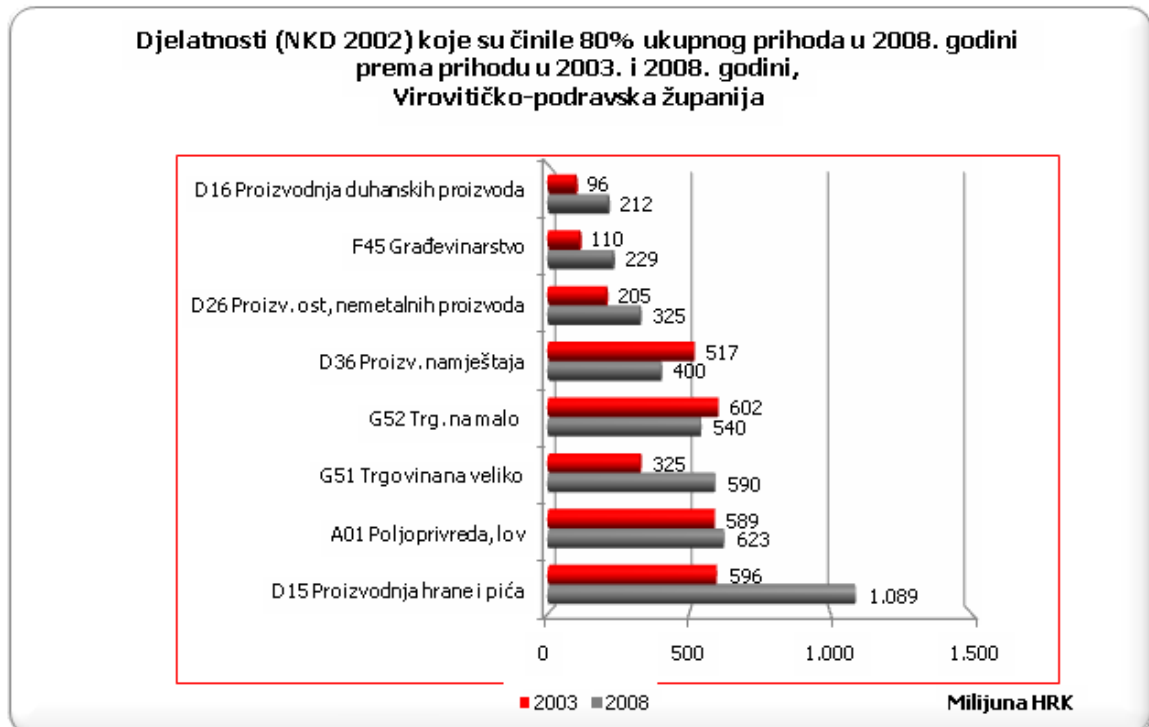
Valja napomenuti da su prihodi u djelatnostima kao što je poljoprivreda i šumarstvo podcijenjeni jer se podaci iz Financijske agencije (FINA) odnose samo na pravne osobe kojih je u ovim djelatnostima malo u odnosu na individualnu poljoprivredu. Stoga se podaci o individualnoj poljoprivredi u županiji mogu dobiti iz drugih izvora kako bi se procijenila važnost za zapošljavanje i razvoj.

Također je u potpunosti izostala zaposlenost u djelatnostima koje se financiraju izravno iz državnog budžeta tako da je naša analiza usmjerena isključivo na privatni sektor i na dio državnog sektora koji se ne financira iz državnog proračuna.

Vidimo da je gospodarstvo Virovitičko-podravske županije još uvijek industrijsko sa relativno malo diferencijacije te da gubitak radnih mjesta u tijeku restrukturiranja u tranzicijskom razdoblju nije većim dijelom rezultirao u otvaranju novih radnih mjesta u drugim djelatnostima.

3. NAJVAŽNIJE GRANE DJELATNOSTI U ŽUPANIJI PREMA PRIHODIMA

Kada analizu spustimo na razinu grana djelatnosti slika gospodarstva u županiji izgleda posve drugačije. Na prvom je mjestu prema prihodima proizvodnja hrane i pića u kojoj se godišnje proizvede 1,09 milijuna kuna vrijednih proizvoda što je gotovo udvostručena vrijednost u odnosu na 2003. godinu. Na drugom je mjestu po prihodima poljoprivreda sa 623 milijuna kuna i neznatnim rastom u promatranom razdoblju dok je proizvodnja namještaja na petom mjestu po prihodima sa svega 400 milijuna kuna u 2008. godini što je pad od oko 30% u odnosu na 2003. godinu. Građevinarstvo je na predzadnjem mjestu prema prihodima, ali je porast bio značajan u promatranom razdoblju sa 110 na 229 milijuna kuna. Također se značajan rast može primijetiti i kod proizvodnje duhanskih proizvoda koji je svoj prihod povećao sa 96 na 212 milijuna kuna. Trgovina na veliko i trgovina na malo zajednički daju najviše prihoda u županiji u 2008. godini, ali je doprinos trgovine na veliko veći i pokazuje značajan rast prihoda dok prihodi u trgovina na malo padaju u tom razdoblju.

Pored ovih djelatnosti treba se spomenuti i proizvodnju nemetalnih proizvoda koja je svoje prihode povećala sa 205 na 325 milijuna kuna i time postala 6. djelatnost s najznačajnijim doprinosom županijskom gospodarstvu.

Većina spomenutih djelatnosti su izvozne tako da će njihov daljnji razvoj biti ovisan o pozicioniranju županijskih proizvoda na jedinstvenom europskom tržištu ovisno o razini konkurentnosti koju uspije razviti u tim okvirima.

Ta se konkurentnost mora djelomično temeljiti i na ljudskim resursima te na prilagođavanju postojećih proizvoda i njihovih karakteristika promjenama u potražnji za ovim izvoznim proizvodima. Kako je konkurencija na tim tržištima izuzetno velika, ulaganje u ljudske potencijale može pomoći da se inovacijama i novim proizvodima otvore nova, a ne samo tradicionalna tržišta.

Kasnije ćemo vidjeti koje od ovih grana djelatnosti imaju i najveći razvojni potencijal. Očigledno je da se kod trgovine koja je važna za zapošljavanje, a posebno za zapošljavanje ženske radne snage, veći učinak na razvoj ne možemo očekivati. S druge strane, bili smo svjedoci velikih oscilacija u prihodima iz građevinarstva i prevelika ovisnost o ovoj djelatnosti može gospodarstvo učiniti nestabilnim.

One grane djelatnosti čiji bi potencijal za razvoj, a potom i potrebu za znanjima i vještinama trebalo analizirati su one koje mogu ostvarivati veću dodanu vrijednost. Kakve su performanse ovih grana djelatnosti kada je u pitanju zaposlenost?

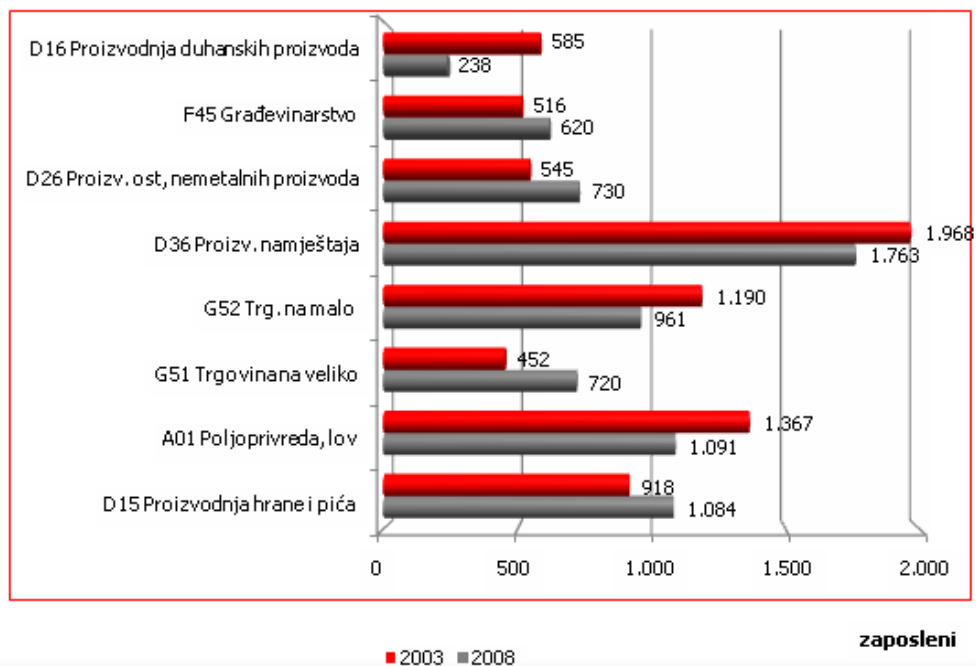
4. NAJVAŽNIJE GRANE DJELATNOSTI PREMA ZAPOSLENOSTI

Vidimo da se redoslijed glavnih grana djelatnosti promijenio kada smo umjesto prihoda fokus stavili na zapošljavanje. Možemo primjetiti da je u županiji najveći broj zaposlenih u proizvodnji namještaja koja je tek 5. po prihodima. U toj je grani došlo i do pada zaposlenosti s 1,9 tisuća na 1,7 tisuća, a u isto je vrijeme bio prisutan i pad prihoda. Na drugom mjestu prema zaposlenosti je poljoprivreda koja je u 2008. godini zapošljavala nešto preko tisuću zaposlenika što je pad od oko 300 zaposlenika od 2003. godine. Tim padom je izjednačen broj zaposlenih s granom proizvodnje hrane i pića koja je u 2008. zapošljavala također nešto više od tisuću zaposlenika s malim rastom od 2003. godine. Trgovina na veliko je povećala broj zaposlenih dok je trgovina na malo smanjila taj broj tako da je saldo zaposlenosti u ukupnoj trgovini bez promjene. Interesantno je vidjeti da svi vidovi trgovine koji su prisutni ovdje nisu značajno povećali broj zaposlenih kao što je često bio slučaj u drugim županijama.

Građevinarstvo i proizvodnja proizvoda od nemetala povećali su zaposlenost u promatranom razdoblju premda ne značajno. Najveća promjena mogla se primijetiti kod proizvodnje duhanskih proizvoda gdje je došlo do dramatičnog pada zaposlenosti sa 585 zaposlenika na svega 238. Istovremeno su se prihodi udvostručili tako da se očito radi o racionalizaciji poslovanja uz značajan rast produktivnosti rada. Duhanska industrija očito nema potencijal za rast zaposlenosti u budućnosti, ali može davati dobre prihode.

Proizvodnja namještaja je očito jedan od najvećih potencijala kako sa stajališta prihoda tako i zaposlenosti. Čini se da je zaposlenost još uvijek prevelika budući da produktivnost rada nije u ovoj industriji značajnije porasla. To nam govori da je nužno nastaviti restrukturiranje i povećati konkurentnost te se i od ove grane djelatnosti u srednjeročnom razdoblju ne može očekivati novo zapošljavanje, a vjerojatno je za opstanak potrebno i daljnje smanjivanje zaposlenosti.

**Djelatnosti (NKD 2002) koje su činile 80% ukupnog prihoda u 2008. godini
prema zaposlenosti u pravnim osobama u 2003. i 2008. godini,
Virovitičko-podravska županija**

Poljoprivreda i bliske djelatnosti ne pokazuje dovoljno konkurentnosti, a pogled na usporedne podatke za Panonsku regiju i za Hrvatsku u cjelini pokazati će relativnu poziciju Virovitičko-podravske županije.

5. KAKO SE KLJUČNE DJELATNOSTI ŽUPANIJE USPOREĐUJU S ISTIMA U REGIONALNOM OKRUŽENJU?

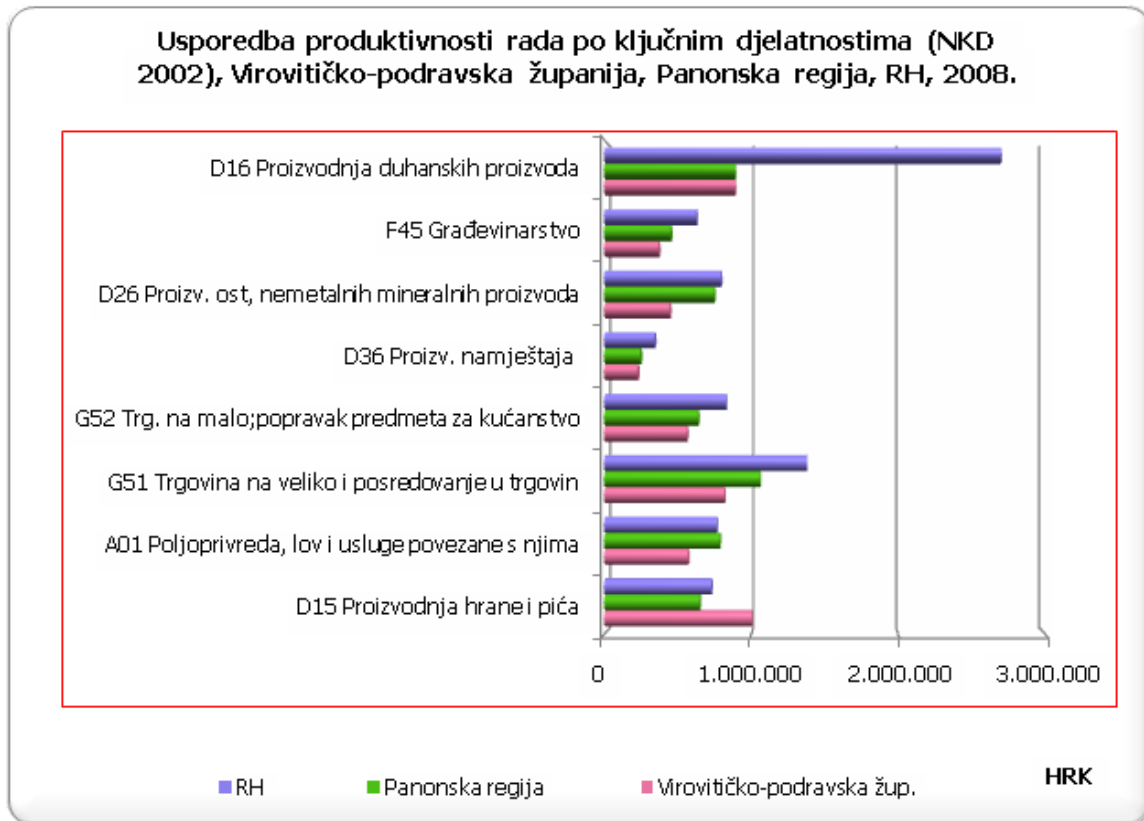
Konkurentnost se, između ostalog mjeri i produktivnošću rada ili naprosto prihodom po zaposlenom. Interesantno je uspoređivati produktivnost rada u najvažnijim granama djelatnosti županije sa produktivnošću rada istih djelatnosti u cjelokupnoj regiji, što je za Virovitičko-podravsku županiju Panonska regija.

Produktivnosti rada u ključnim granama djelatnosti županije najviša je u proizvodnji hrane i pića, a izjednačena je sa regijom kod proizvodnje duhanskih proizvoda. Sve ostale ključne djelatnosti zaostaju kako za hrvatskom tako i za regionalnom produktivnošću rada.

To su činjenice koje moraju zabrinjavati budući da su upravo ove djelatnosti okosnica županijskog gospodarstva, a svega je jedna konkurentna na hrvatskom tržištu, a upravo ta grana - proizvodnja hrane i pića nije izvozna grana.

Druge grane poput proizvodnje namještaja koje su jake u županijskom izvozu tek dosežu razinu produktivnosti na razini regije, a niže su od produktivnosti rada u hrvatskim razmjerima. Također je vidljivo da je razina produktivnosti rada ovog sektora najniža te se tu ne može očekivati značajna dodanu vrijednost.

Interesantna je proizvodnja nemetalnih mineralnih proizvoda poglavito keramička industrija koje je također izvozno orijentirana, ali značajno zaostaje za regijom i za hrvatskim prosjekom po produktivnosti rada. Svakako da bi i ova grana trebala povećati svoj doprinos i prihodima i zaposlenosti ako uspije povećati produktivnost rada.

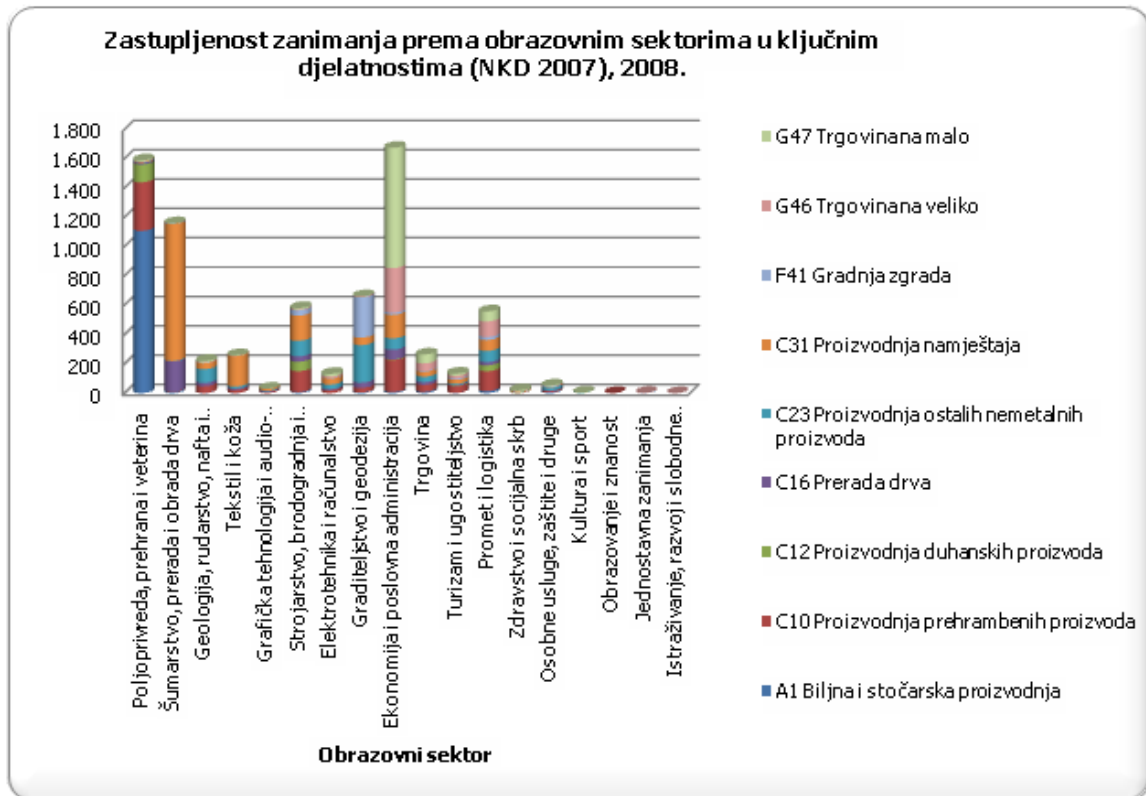
Zaključno, proizvodnja hrane i pića je za sada lider u produktivnosti rada i time bi trebala donijeti i novi razvoj na višim razinama produktivnosti za županijsko gospodarstvo. Ima li snage da se dalje razvija biti će prikazano dolje kod identifikacije potencijala grana djelatnosti.

6. ANALIZA ZNANJA I VJEŠTINA U KLJUČNIM DJELATNOSTIMA U ŽUPANIJI

Gore spomenuta analiza, pokazala je koje su ključne djelatnosti u Virovitičko-podravskoj županiji, kakav je bio njihov rast ili pad u razdoblju od 2003. i 2008. godine te smo vidjeli da je barem jedna od tih grana djelatnosti čak i iznadprosječno konkurentna u odnosu na iste grane u regiji pa čak i na nacionalnoj razini. Cjelokupna analiza još uvijek nam ne govori ništa o tome kakva znanja i vještine su potrebne u ovim ključnim granama djelatnosti.

Na slici dolje su prikazane skupine zanimanja (horizontalna os) po obrazovnim sektorima i način kako su ta zanimanja grupirana po ključnim granama djelatnosti. Visina stupića govori o tome da je na primjer skupina zanimanja koja spada u obrazovni sektor ekonomija i poslovna administracija najzastupljenija u ukupnoj zaposlenosti dok su zaposleni s poljoprivrednim zanimanjima na drugom mjestu. Po različitim bojama stupca prepoznajemo da su, na primjer, zanimanja iz poljoprivrede

najviše prisutna u grani A1 – biljna i stočarska proizvodnja (tamno plava boja), u C10 – proizvodnja prehrambenih proizvoda i C12 – proizvodnja duhanskih proizvoda. To nam govori da su ova zanimanja prisutna u malom broju djelatnosti. Za razliku od toga primjer zanimanja iz ekonomije i poslovne administracije pokazuje da su ova zanimanja značajno disperzirana po mnogim granama djelatnosti. Najviše ih ima u grani G47 – trgovini na malo, G46 – trgovini na veliko, C31 – proizvodnji namještaja i C10 – proizvodnji prehrambenih proizvoda. U manjem broju ova su zanimanja prisutna i u još tri

druge grane djelatnosti.

Prema tome, najviše ljudskih resursa među zaposlenima imaju zanimanja iz ekonomije, poljoprivrede, šumarstva, graditeljstva te prometa i logistike.

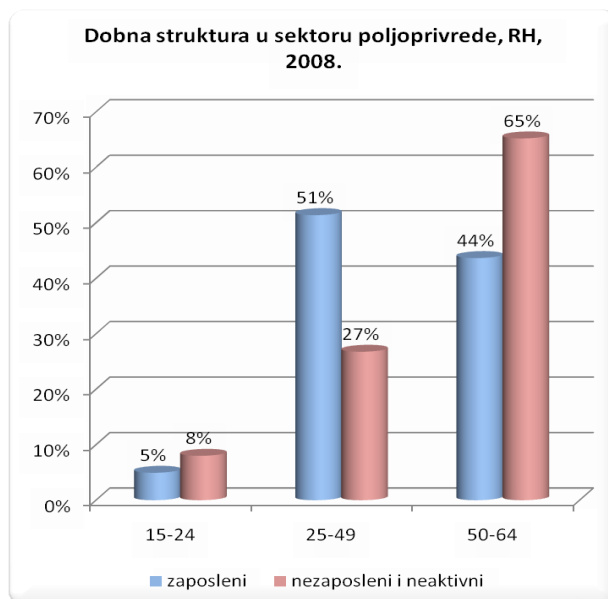
Kada imamo ovako prikazanu distribuciju zaposlenih po zanimanjima i po glavnim granama djelatnosti možemo izračunati ukupnu potražnju za skupinama zanimanja u svim djelatnostima. Što je neka skupina zanimanja više rasprostranjena po različitim djelatnostima, to će potražnja za tim znanjima i vještinama biti veća. S druge strane, ako imamo visoku koncentraciju nekih zanimanja u samo jednoj ili dvije djelatnosti kao što je slučaj s poljoprivredom, prehranom i veterinom te šumarstvom, tada potražnja za tim znanjima i vještinama proizlazi isključivo ih potražnje tih nekoliko grana djelatnosti¹. Uz nezaposlene i mlade koji dolaze iz obrazovnog sustava godišnje ovo je sva raspoloživa radna snaga koja se koristi za gospodarski razvoj. Njena struktura po znanjima i vještinama, velikim dijelom utječe na razvojne mogućnosti. Ako želimo neke od djelatnosti koje do sada nisu bile razvijene poduprijeti u okviru strategije razvoja gospodarstva moramo voditi računa da takvih kadrova možda niti nema dovoljno te da ih se tek treba stvoriti putem redovnog obrazovnog sustava ili sustava obrazovanja

¹ Da bi mogli ovu analizu napraviti na razini županije, napravili smo pretpostavku da su u Virovitičko-podravskoj županiji prisutna istovjetna zanimanja u obrazovnim sektorima kao u Hrvatskoj budući da anketa radne snage ne daje podatke za županijsku razinu.

odraslih. Takav je slučaj sa turizmom i ugostiteljstvom koji ne spada zasada u ključne grane prema prihodima i zaposlenosti, ali je jedan od prioriteta u razvojnom smislu za budućnost. Da li postojeća struktura radne snage omogućava razvoj u tom pravcu bez uvođenja novih obrazovnih programa?

7. PRIRODNI ODLJEV - ZAMJENA POSTOJEĆIH ZAPOSLENIH

Vidjeli smo da su zanimanja iz obrazovnog sektora ekonomije i poslovne administracije najzastupljenija i prisutna u mnogima djelatnostima. Budući da se većina ovih kadrova zapošljava u trgovini koja nije i ne može biti motor budućeg razvoja županije ovdje ćemo prikazati karakteristike radne snage u grani poljoprivrede kako bi vidjeli postoji li mogućnost zamjene zaposlenih u ovoj grani te je li se dovoljno mladih javlja na tržištu rada koji bi mogli popuniti tražena radna mjesta. Kakva je njihova dobna struktura te koliko će ih odlaziti u mirovinu u idućih 15 godina? Na slici dolje prikazana je takva dobna struktura za sva zanimanja iz obrazovnog sektora za Hrvatsku².

Vidimo da je čak 44% zaposlenih u dobi od 50 do 64 godine te se može očekivati da će oni svi otići u mirovinu u tijeku idućih 15 godina. Da bi izračunali koliko će ih biti godišnje u Virovitičko-podravskoj županiji uzeli smo zaposlene u svim granama djelatnosti koje zapošljavaju ova zanimanja i izračunali broj osoba koje će godišnje odlaziti u mirovinu³.

U tablici dolje izračunat je prirodan odljev iz gospodarstva prema obrazovnim sektorima i priliv iz škola te prikazan broj mladih po radnom mjestu.

Izvor: izračun iz Ankete o radnoj snazi 2008., DZS

Vidimo da je u prosjeku 4,1 mlade osobe "čeka" na jedno upražnjeno radno mjesto ali su razlike između obrazovnih sektora velike. Najveći je jaz kod obrazovnog sektora u sektoru turizma i ugostiteljstva (19,7:1), elektrotehnike i računalstva (15:1), trgovine (11:1) i tekstila i kože (9,3:1). Također se čini da ima previše mladih koji završavaju programe iz obrazovnog podsektora ekonomije (6,9:1) premda se može očekivati da će dio mladih s tim kvalifikacijama nastojati upisati se u više i visoke škole.

Najveći broj zaposlenih nalazimo iz obrazovnog sektora poljoprivrede⁴. Vidjeli smo da je ta grana djelatnosti druga prema ukupnim prihodima i druga prema zaposlenosti u 2008. godini. Stoga je važno uočiti koliko mladih iz poljoprivrednih programa dolazi na jedno upražnjeno radno mjesto. Taj je broj 1,61 : 1 što gotovo da nije dovoljno za zamjenu postojećih zaposlenika budući da moramo računati da neće svi iz generacija s tim kvalifikacijama biti dostupni za tržište rada. Stoga moramo biti svjesni da

² Ova je analiza napravljena u okviru IPA projekta "Jačanje institucionalnog okvira za razvoj strukovnih standarda zanimanja, kvalifikacija i kurikuluma" u segmentu razvoja sektorskih profila

³ Broj zaposlenih X 0,29/15 = godišnji odlazak u mirovinu

⁴ Prethodno je ekonomija i poslovna administracija imala najveći broj zaposlenih, ali su u ovoj tabeli prikazani odvojeno te je poljoprivreda došla na prvo mjesto prema zaposlenosti.

je uz ovako staru dobnu strukturu vrlo upitna zamjena postojećih zaposlenika u toj vrlo važnoj grani djelatnosti u županiji.

Kakva je situacija kod drugih ključnih obrazovnih sektora? Na primjer, kod obrazovnog sektora šumarstva, prerade i obrade drva, koji najviše pokriva granu djelatnosti proizvodnja namještaja, ali ima ih zaposlenih i u drugim granama djelatnosti (ukupno zaposlenih 1211) vidimo da na svako oslobođeno radno mjesto dođe 3,6 mladih osoba. U grani djelatnosti proizvodnja nemetala najviše ima zanimanja iz obrazovnog sektora geologija, rudarstvo itd., a ovdje nema niti jednog obrazovnog programa te stoga neće biti niti zamjene postojećih zaposlenih.

Prirodni odljev u mirovinu zaposlenih prema obrazovnom sektoru i zamjena mladima u 2008. godini							
Obrazovni sektor	Zaposleni u svim granama	Udio u uk. zaposlenima	Prirodni odljev (%)	Prirodni odljev	Godišnji odljev	Ukupno djece	Učenici po radnom mjestu
Poljoprivreda, prehrana i veterina	1.696	17%	44%	740	49	79	1,61
Ekonomija	1.424	15%	19%	276	18	125	6,9
Šumarstvo, prerada i obrada drva	1.211	12%	24%	297	20	71	3,6
Strojarstvo, brodogradnja i metalurgija	1.008	10%	29%	294	20	93	4,7
Graditeljstvo i geodezija	936	10%	28%	261	17	9	0,5
Promet i logistika	814	8%	28%	224	15	0	0
Poslovna administracija	475	5%	31%	149	10	28	2,8
Trgovina	439	5%	25%	110	7	77	11
Tekstil i koža	415	4%	24%	101	7	65	9,3
Turizam i ugostiteljstvo	392	4%	26%	101	7	138	19,7
Geologija, rudarstvo, nafta i kem. tehn.	307	3%	29%	90	6	0	0
Elektrotehnika i računalstvo	258	3%	24%	62	4	60	15
Ostalo	361	4%	3-42%	98	7	20	2,9
Ukupno	9.736	100%		2.804	187	765	4,1

Izvor: FINA, MZOS 2008

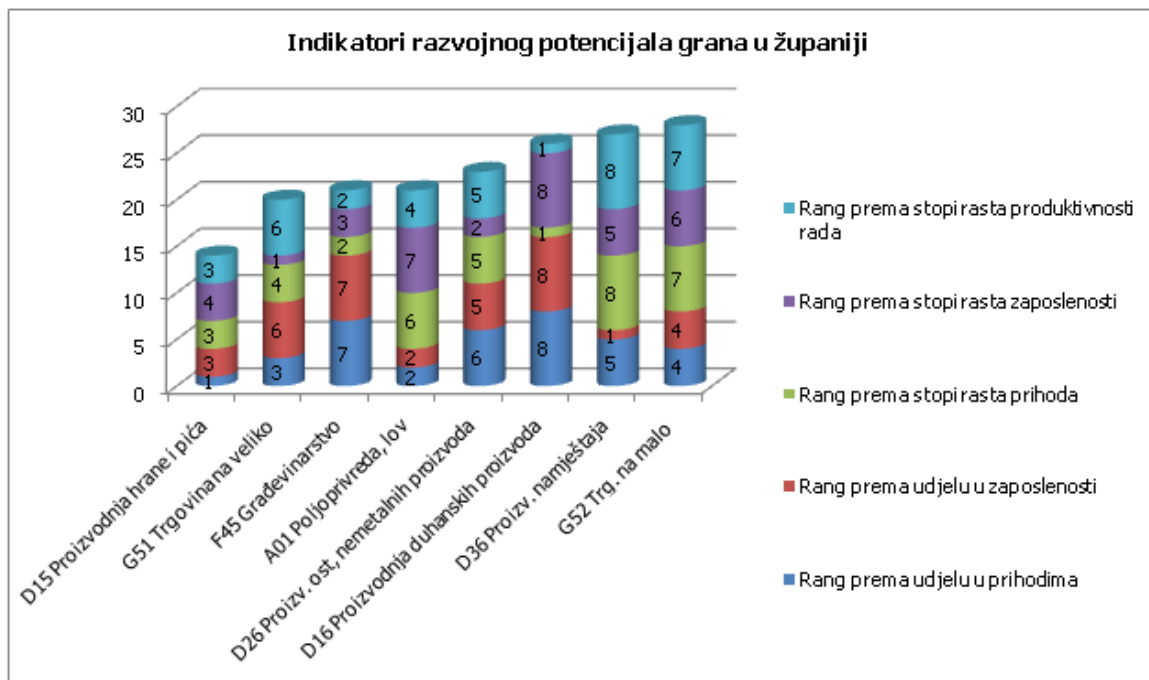
Možemo zaključiti da postoji prekomjerno velik broj mladih u obrazovnim programima za kojima nema veće potražnje na tržištu rada i obratno, ima malo mladih za znanjima i vještinama koje su potrebne gospodarstvu.

Tako mladih koji imaju kvalifikacije iz sektora elektrotehnike i računalstva, turizma i ugostiteljstva te trgovine ima razmjerno previše za relativno malu apsorpcijsku moć gospodarstva. Premda su ti programi interesantni mladima, oni ne otvaraju put prema radnim mjestima.

Uz potencijalne viškove mladih postoje i manjkovi. Tako je prisutan manjak na području sektora promet i logistika premda ima razmjerno mnogo zaposlenih sa ovim zanimanjima koja se koriste u mnogim različitim granama djelatnosti.

Ipak se čini da su najozbiljniji problemi nedostatnih ljudskih resursa za daljnji razvoj poljoprivrede koja još uvijek doprinosi u velikom postotku ukupnom prihodu i ukupnoj zaposlenosti. Starenje osoba radno sposobne dobi u poljoprivredi možda već i sada ograničava rast i razvoj te djelatnosti.

8. KAKO SE MIJENJA POTRAŽNJA ZA RADNOM SNAGOM KADA UZMEMO U OBZIR RAZVOJNE POTREBE?

Razvojni potencijal grana djelatnosti za koje smo utvrdili da su stvorile 80% prihoda u gospodarstvu procijenili smo postupkom rangiranja vrijednosti odabranih indikatora. To su: stopa produktivnosti rada, stopa rasta zaposlenosti, stopa rasta prihoda, udio u ukupnoj zaposlenosti i udio u ukupnim prihodima. Pretpostavili smo da su svi ovi indikatori jednako važni, a kada smo ih po veličini rangirali od 1 – 8 (toliko je grana uključeno u mjerenje), zbrojem smo rangova utvrdili koja od grana djelatnosti je imala najviše rangove prema svim indikatorima. U grafu gore su prikazane grane i njihovi rangovi te je važno znati da najniži stupac predstavlja granu koja je najbolje rangirana po svim indikatorima.

U ovom slučaju to je proizvodnja hrane i pića, potom slijede trgovina na veliko, građevinarstvo, poljoprivreda, proizvodnja nemetaličnih proizvoda. Ostale su grane nepovoljnije pozicioniranje, ali imaju

i vrlo dobre rangove za pojedine indikatore. Tako, na primjer, proizvodnja namještaja je prva prema udjelu u zaposlenosti, vrlo loša u stopi rasta prihoda i stopi rasta produktivnosti rada. Očito je da ako se ne riješe dijela zaposlenih neće moći ostvariti svoj potencijal.

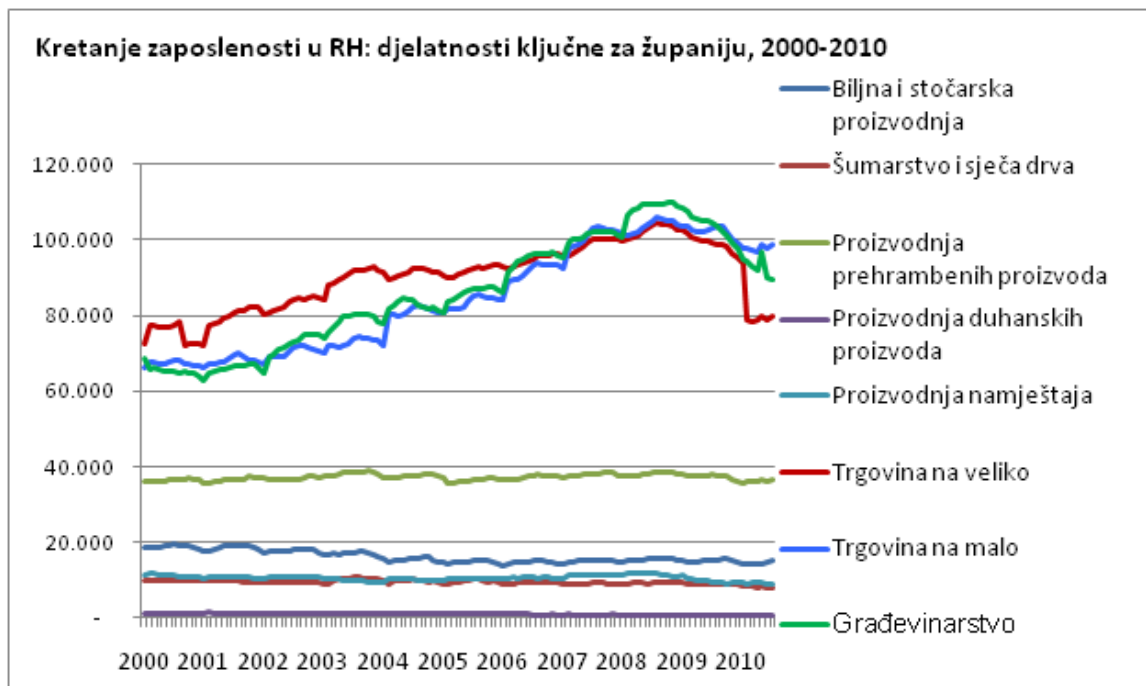
Kod najbolje rangirane proizvodnje hrane i pića vidimo da ima najviši rang prema udjelu u prihodima, treće rangove za stopu rasta produktivnosti rada i stopu rasta prihoda dok je tek četvrta prema stopi rasta zaposlenosti. Na drugom je mjestu trgovina na veliko kod koje je rang stope rasta zaposlenosti najviši, ali je prema brojnosti zaposlenih tek na 6. mjestu kao i prema stopi rasta produktivnosti rada. Kod građevinarstva je relativno nizak rang prema udjelu u zaposlenosti i udjelu u prihodima, ali je ova grana djelatnosti vrlo dobro pozicionirana prema stopi rasta produktivnosti rada, stopi rasta zaposlenosti i stopi rasta prihoda. Potrebno je procijeniti u kojoj će mjeri ova djelatnost uspjeti opstati i razvijati se u uvjetima smanjenih državnih investicija u infrastrukturu, a odgovori na ta pitanja svakako moraju utjecati na planiranje kvota u redovnom obrazovanju.

Na ovakav način, također vrlo okvirno, možemo procijeniti koje su grane djelatnosti najinteresantnije za razvoj na temelju navedenih indikatora. Ono što bi se također trebalo vidjeti je kakva su dugoročna kretanja zaposlenosti u ovim granama u gospodarstvu Hrvatske. Na primjer, ako u prehrambenoj industriji, kao proizvodnji u kojoj županija ima konkurentsku prednost prema ostalim županijama, pada zaposlenosti u duljem razdoblju, mora se voditi računa o brojnosti kadrova koji ulaze u ovo obrazovno područje. Opravdavaju li dugoročna kretanja povećanje ili smanjenje broja potrebnih kadrova za razvoj?

Slika dolje prikazuje kretanje zaposlenosti u odabranim granama od 2000 do 2010. godine u hrvatskom gospodarstvu. Najveći je rast u Hrvatskoj ostvaren kod trgovine na malo i veliko te u građevinarstvu. U tim je djelatnostima prisutan i snažna kontrakcija zaposlenosti u razdoblju nakon 2008. godine, a posebno u trgovini na veliko. Sve županije koje su velikim dijelom ovisne o ovim djelatnostima vrlo su teško prošle u sadašnjoj recesiji. Prema tome, motori razvoja bi trebale biti druge, postojanije djelatnosti uz ove tri navedene. Vidimo da u Hrvatskoj zaposlenost u proizvodnji prehrambenih proizvoda koja je izuzetno bitna za Virovitičko-podravsku županiju ima stagnaciju, ali je na relativno visokoj razini zaposlenosti. Može se, stoga očekivati da i u Virovitičko-podravskoj županiji ova djelatnost doživi rast i razvoj, ali sa ograničenim dometima. Sve ostale grane djelatnosti imaju relativno mali broj zaposlenih, a kod većine je zabilježen spori pad zaposlenosti. To je slučaj i s poljoprivredom koja je još uvijek jedna od najvažnijih djelatnosti u županiji.

Kako je jedan od ciljeva razvoja u županiji i proizvodnja ekoloških proizvoda iznimno je bitno da se za tako zahtjevnu proizvodnju osposobe ljudski potencijali i osigura pomladak iz sustava obrazovanja. Također je neophodno ulagati u znanja postojećih poljoprivrednika koji moraju svladati sve zahtjeve nastupanja na EU tržištu sa svojim proizvodima što je većini vjerojatno velika barijera.

U kojim mjeri danas u županiji postoje obrazovni programi koji podržavaju ključne djelatnosti u smislu dugoročnijeg razvoja? Vidjeli smo da kod poljoprivrede, šumarstva i proizvodnje prehrambenih proizvoda nemamo u cijelosti niti osiguranu zamjenu postojeće radne snage. Što možemo očekivati iz redovnih obrazovnih programa?

Izvor: Priopćenje, Zaposleni u pravnim osobama po granama djelatnosti, DZS

9. KAKO SADRŽAJ PROGRAMA ODGOVARA RAZVOJNIM POTREBAMA? – PRIMJER PROGRAMA U OBRAZOVNOM SEKTORU POLJOPRIVREDE (2009.-2010.)

U tablici su prikazani obrazovni programi iz područja poljoprivrede i šumarstva. Što primjećujemo? Od svih obrazovnih programa u okviru redovnog obrazovanja imamo dominaciju 3-godišnjih programa u oba obrazovna područja, a u svakom su području po dva 4-godišnja programa.

Naziv škole	Trajanje programa	Naziv programa	UKUPNO	I. razred	II. razred	III. razred	IV. razred
POLJOPRIVREDA I PREHRAMBENA INDUSTRIJA – UČENICI UKUPNO			171	81	38	30	22
3-godišnji programi			83	46	20	17	0
4- godišnji programi			88	35	18	13	22
SREDNJA ŠKOLA "STJEPAN IVŠIĆ" ORAHOVICA	3	Voćar- vinogradar-vinar	9	9	0	0	0
SREDNJA ŠKOLA PITOMAČA	3	Poljoprivredni gospodarstvenik	17	10	7	0	0
INDUSTRIJSKO-OBRTNIČKA ŠKOLA SLATINA	3	Pekar - JMO	11	5	0	6	0
STRUKOVNA ŠKOLA VIROVITICA	3	Pekar - JMO	6	0	6	0	0
INDUSTRIJSKO-OBRTNIČKA ŠKOLA VIROVITICA	3	Cvječar	20	6	7	7	0
SREDNJA ŠKOLA "STJEPAN IVŠIĆ" ORAHOVICA	3	Cvječar	16	16	0	0	0
INDUSTRIJSKO-OBRTNIČKA ŠKOLA VIROVITICA	3	Pomoćni cvječar - TES	4	0	0	4	0
SREDNJA ŠKOLA MARKA MARULIĆA SLATINA	4	Poljoprivredni tehničar opći	71	18	18	13	22
TEHNIČKA ŠKOLA VIROVITICA	4	Poljoprivredni tehničar opći	17	17	0	0	0
ŠUMARSTVO I OBRADA DRVA – UČENICI UKUPNO			260	61	90	66	43
3-godišnji programi			86	21	33	22	0
4- godišnji programi			174	30	57	44	43
INDUSTRIJSKO-OBRTNIČKA ŠKOLA	3	Pomoćni stolar - TES	6	3	3	0	0

SLATINA							
INDUSTRIJSKO- OBRTNIČKA ŠKOLA SLATINA	3	Stolar - JMO	26	6	11	9	0
INDUSTRIJSKO- OBRTNIČKA ŠKOLA VIROVITICA	3	Stolar - JMO	37	12	19	6	0
INDUSTRIJSKO- OBRTNIČKA ŠKOLA VIROVITICA	3	Pomoćni stolar - TES	17	10	0	7	0
TEHNIČKA ŠKOLA VIROVITICA	4	Šumarski tehničar	122	30	35	27	30
TEHNIČKA ŠKOLA VIROVITICA	4	Drvodjeljski tehničar - dizajner	52	0	22	17	13

Izvor: ASOO

Ukupno je bilo 260 učenika na području šumarstva i 171 učenik na području poljoprivrede. Brojnost učenika u 4-godišnjim školama nešto je veći nego u 3-godišnjim. Među 3-godišnjim programima najviše učenika upisano je u program Cvjećar (36+4), 16 se priprema za zanimanje pekar dok voćara-vinogradara ima samo 9. Premda u županiji postoje brojna obiteljska gospodarstva upisi u program poljoprivredni gospodarstvenik su mali (17 učenika). Od ovih programa jedino 4-godišnji program za poljoprivredne tehničare ima potencijal da prati i sudjeluje u razvoju poljoprivrede i da unaprjeđuje svoju struku na višim školama. S obzornim da proizvodnja prehrambenih proizvoda ima potencijala za razvoj biti će teško stvoriti takve ljudske resurse budući da nema niti jednog programa za npr. prehrambenog tehničara koji su primjereniji u preradi poljoprivrednih proizvoda.

Na području šumarstva obrazuje se dva puta više učenika u 4-godišnjim nego u 3-godišnjim školama. To su najviše šumarski tehničari i drvodjeljski tehničari-dizajneri. U potonjem programu nije upisano đaka u upisnoj godini 2009./2010. te je upitno do koje će mjere se uspjeti ovaj program održati zbog malog broj poduzeća koja i tako imaju viškove radnika. Mnogo je manji interes za stolare premda su te struke vrlo tražene i ne samo u proizvodnji namještaja nego i u graditeljstvu i unutarjem uređenju, ali je interes djece za tu vrstu poslova slab.

Zaključno možemo reći da je upitna dostatnost ljudskih resursa za razvoj nekih od ključnih grana, a posebno se to odnosi na proizvodnju prehrambenih proizvoda koja bi uz značajnija ulaganja u poljoprivredu mogla biti jedna od okosnica županijskog razvoja. Potrebno je ovakvu analizu napraviti za sve sektore s potencijalom i pristupiti planiranju obrazovnih programa i kvalifikacija koje su u skladu s razvojnim potrebama.

10. ZAKLJUČAK

U Virovitičko-podravskoj županiji primjetan je jaz između ponude i potražnje za radnom snagom na više razina.

Prvo, nije usklađen prirodni odljev iz zaposlenosti u mirovinu s odgovarajućim brojem mladih koji dobivaju slične kvalifikacije. Postoji prevelik broj mladih sa kvalifikacijama u obrazovnom području:

- Ugostiteljstva i turizma
- Elektrotehnike i računalstva
- Trgovine

dok je potencijalni manjak kod:

- Prehrambenih struka
- Prometa i logistike
- Graditeljstva i geodezije

Drugo, razvojne potrebe ključnih grana djelatnosti koje imaju potencijal za razvoj, a to su upravo industrije koje koriste zanimanja iz prehrambene industrije nemaju pokrivene potrebe za ljudskih potencijalima.

Treće, ova dva izvora neusklađenosti ponude i potražnje dodatno su pogoršana strukturom obrazovnih sadržaja po programima. Na primjeru obrazovnog sektora poljoprivrede vidjeli smo da ima vrlo skroman upis u 3-godišnje programe, ali nedostaju Prehrambeni tehničari koji su potrebni za razvoj prehrambene industrije.

Svi gore navedeni zaključci upućuju na činjenicu da je potrebno ulagati u relevantna znanja i vještine za razvoj, planirati upisne kvote te mijenjati obrazovne programe koji su usklađeni s potrebama gospodarstva danas i u budućnosti. U ovom poslu potrebno je računati s promjenama u redovnom obrazovanju i u obrazovanju odraslih koje nije dovoljno razvijeno niti može dati zadovoljavajuće rezultate bez veće financijske podrške nacionalnih i lokalnih vlasti te iz sredstava EU fondova.

DODATAK: METODOLOGIJA I PODACI

Zadatak ovog rada je da pripremi podloge za usklađivanje postojećih i razvoj novih obrazovnih programa za stjecanje onih znanja i vještina koje su potrebne za gospodarski razvoj županije.

Naše pretpostavke su:

- U kratkom i srednjem roku gospodarstvo će se relativno malo mijenjati pa se može pretpostaviti da su gospodarske djelatnosti koje danas doprinose do 80% ukupnom prihodu u županiji relativno stabilne –o budućoj potražnji možemo nešto naučiti i iz prethodnih kretanja u navedenim djelatnostima;
- Dva su izvora potražnje za radom u tim djelatnostima: potreba da se zamijene radnici koji odlaze u mirovinu i potreba da se gospodarstvo prilagođava promjenama na tržištu gdje prodaju svoje robe i usluge – potražnja može s vremenom rasti ili padati;
- Djelatnosti imaju potrebe za mnogo različitih znanja i vještina. Na primjer, u metalskoj industriji se ne zapošljavaju samo metalni radnici i srodne struke nego i manageri, vozači, ekonomisti, čistačice, pravnici, tehnolozi i dizajneri – ako želimo analizirati znanja i vještine moramo ispitati zanimanja i kako se ona koriste u djelatnostima.

Naša metodologija korak po korak je:

- Analizirati ključne djelatnosti koje su nositelji razvoja i zapošljavanja u županiji (grane djelatnosti s najviše prihoda i zaposlenosti te najbržom dinamikom razvoja (izvor FINA)⁵;
- Ispitati dugoročno kretanje zaposlenosti kako bi otkrili je li potražnja za zanimanjima iz te djelatnosti raste ili pada;
- Prepoznati skupine zanimanja koje su najzastupljenije u tim ključnim granama djelatnosti (izvor ARS⁶);
- Vidjeti kojim obrazovnim sektorima⁷ pripadaju ova zanimanja (prema ASOO⁸ obrazovnim sektorima);
- Analizirati brojnost učenika srednjih škola koji pohađaju programe iz traženih obrazovnih sektora;
- Vidjeti kolika je potražnja za tim zanimanjima zbog odlaska postojećih zaposlenika u mirovinu i razvojnih potreba;
- Prepoznati jaz između ponude i potražnje za znanjima i vještinama;
- Usporediti vrstu obrazovnih programa koji se nude i potrebe gospodarstva.

Metodologija koja je korištena u ovom radu omogućava vrlo grubi prikaz ponude i potražnje za znanjima i vještinama koje smo procjenili iz ponude i potražnje za radom u županiji. Nalaze ove metodologije nužno je dodatno nadopuniti lokalnim podacima kako bi se obrazovanje moglo detaljnije

⁵FINA – agencija kojoj sve pravne osobe moraju slati redovita izvješća o poslovanju

⁶ARS – Anкета o radnoj snazi – najveća anketa o ekonomskoj aktivnosti stanovništva koju provodi Hrvatski zavod za statistiku kvartalno na slučajnom uzorku stanovništva starijeg od 15 godina. Anketa koristi definicije zaposlenosti, nezaposlenosti i neaktivnosti Međunarodne organizacije rada i jedini je domaći izvor koji se koristi za međunarodne usporedbe na području ekonomske aktivnosti.

⁷Obrazovni sektor je skup obrazovnih programa i zanimanja koja su s njima povezana na jednom području znanja. U Hrvatskoj je definirano 13 sektora iz strukovnog obrazovnog područja. Više o tome www.asoo.hr

⁸ASOO – Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih

planirati. To se posebno odnosi na podatke o nezaposlenima po zanimanjima koji čine dio ponude rada. Takve je podatke moguće dobiti od područne službe Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Također treba voditi računa da se potražnja za radom prikazuje isključivo za pravne osobe te ne uključuje obrte i individualnu poljoprivredu. Prema tome, stvarna potražnja je veća nego što je ovdje prikazano, ovisno o zastupljenosti tih vrsta gospodarskih subjekata u županijskom gospodarstvu.